

El bandoler de Castellserà, Perot d'Argensola

Per Josep Sendra i Buirà
Historiador de Castellserà

Pàgina anterior:
Il·lustració de Yolanda Cotonat. Fragment.

A finals de 1400 i principis de 1500, el pas de segle representà també un canvi per a Castellserà, una localitat, situada a la Plana d'Urgell, de la que, des de 1318, el Monestir de Poblet, en gaudia de la senyoria territorial, la propietat senyorial, la senyoria jurisdiccional i en participava de les rendes.

La localitat veurà augmentar, en aquest nou segle, la seva població, passarà dels 32 focs, al 1414, cap els 42 focs, al primer terç del 1500.

La vila creixerà amb nous carrers engrandint-se la zona habitada. El nou segle veurà la muralla que limita el nou espai i que, amb la part de la vila closa, el turó de Santa Maria i el castell defenen els seus habitants. S'edificarà un nou portal cap el Camí d'Ivars, amb la notable creu de terme al davant seu.

L'antiga casa delmera restarà en desús i en el seu lloc, es bastirà, davant del castell, un nou edifici per a recollir els delmes de la Baronia d'Urgell. Aviat, l'antiga església s'abandonarà per a construir-se un nou temple parroquial en la zona nova i així poder encabir l'augment de població. Això comportarà que en la plaça que s'hi crearà i en el carrer lateral que dona a la plaça, s'hi ubicaran les cases nobles.

Però no seran aquests els únics canvis que sofrirà la població. Les acaballes del segle XV i el principi del segle XVI veuran també un nou fenomen a la localitat.

La guerra civil de 1462 a 1472 entre el rei Joan II i la Generalitat, comportà un veritable desordre al món rural. Les bandes armades de mercenaris contractats per uns i altres a la llarga esdevindrien bandits o autèntics bandolers. No fou fins al maig del 1476 i després de laborioses negociacions quan Esteve Gau, Lluís Mogarra i el Bastard, un altre capitost, tots ells abans lluitant a favor del rei, s'avingueren amb els pactes a Lleida a retornar les localitats de Tremp, Talarn, Palau d'Anglesola, Castellserà, La Fuliola i Penelles a canvi de diners.

Aquesta situació donà peu a que diferents capitostos s'aprofitessin per aconseguir, el seu propi benefici. Arreu es produeixen excessos i és enmig d'aquesta caòtica situació que tenim notícia, per primer cop, de Perot d'Argensola. És el cap d'una colla de mercenaris, 60 homes a cavall i soldats de peu, quan, al 1478, entra a Penelles per a endur-se 50 "bèsties grosses".¹

El trobem com a capità de fortuna endut per la guerra. Deuria de formar part d'aquella colla d'individus, que, acostumats a l'acció bèl·lica, amb la pau, es senten descol·locats, cercant en les accions punitives l'única raó de ser.

El deambular d'aquestes partides havia de trastocar alguna cosa més. Són gent mancada de feina, només apta per a l'acció directa al servei d'un senyor. No és estrany, doncs, que passi al servei d'algun dels senyors territorials que resten enfrontats entre si per culpa de tensions o rivalitats entre famílies o per la disputa de propietats o beneficis econòmics.

Aquests enfrontaments aviat es convertiren en lluites de bàndols o bandositats com a veritables guerres privades, agreujades per les rivalitats personals i les fidelitats de parentiu, vassallatge o relació comercial. I de nou en tenim notícia d'ell com a mercenari ara al servei d'una de les famílies de la terra.

Els que s'enfrontaven eren els Amat de Barbens, aliats amb Dalmau de Copons, senyor del Bullidor i els Domènec, també de Barbens. A resultes d'aquests enfrontaments, al 1494, fra Llorens Alcaine, majoral de Castellserà, inicià un procés contra Pere Farran i Berenguer Farran del Bollidor, París Gaçol, Joan Gaçol i Aparici Gatell de Boldú i el negre de Dalmau de Copons, senyor del Bollidor, els quals, armats de ballestes i llances, havien bastonejat i escalabrat a Joan Balaguer de La Fuliola, en el terme dels Falcons, venint de Lleida acompanyat de Pau Martorell, pagès de Castellserà i de n'Argensola de Castellserà. S'instruí un procés, al final del qual es manà que possessin els culpables a la presó i els condemnava a satisfer la quantitat de cinquanta sous ²

Les rivalitats i bandositats degueren de ser, cap a finals de segle, un problema de certa importància que, en lloc de minvar, anà en augment, per la qual cosa calia una dràstica solució. Per això al 1496 Blai Calderó de Belcaire, com a batlle general de Poblet, va fer plantar unes forques al terme dels Falcons, al camí reial que anava de Castellserà a Linyola,³ que no haurien d'impedir, però que continuessin els enfrontaments..

La guerra entre les dues famílies estava declarada i encara no s'havia dit la darrera paraula. Al 1498, el dit Perot d'Argensola, potser ja el capitost de la colla que aplegava a Mateu Saperà de Montornès, Antoni Feliu de Penelles, Bernat Torres de Tàrrega i altres de Tàrrega i Barbens, en total uns deu homes, anant a cavall pel camí del Bullidor, al Tarròs, terme d'Ivars, va insultar i ferir Arnau Amat i Joan Verdú, de Barbens. En el judici posterior es sentencià que el senyor del Bullidor tornaria el blat a Pere Domènec de Barbens i aquest li cediria la sort o terra que es discutia.⁴

Potser fou a finals d'aquest segle XV, quan lliure de qualsevol vassallatge, va formar una partida de bandolers i començaran les seves correrries ja fora de l'empara de la influència de cap senyor. És ara quan es té constància de les seves actuacions a l'Aladrell i la Filella⁵

Al segle XVI, arreu de Catalunya, sorgeixen partides de bandolers. Diverses són les causes: les guerres del segle passat, el resultat de la superpoblació i l'adversitat econòmica, el dret que tenien els senyors jurisdiccionalment a la violència, les connivències que hi havia entre senyors i la seva gent d'armes que sovint bandolejava impunement sota l'empara d'una jurisdicció encara feudal, la decadència econòmica que sofrien els cavallers o senyors feudals de la nostra terra, com també la vagància i ociositat en què es trobaven, en contrast amb la petita noblesa castellana, que estava ocupada en la conquesta dels immensos territoris d'ultramar, les guerres privades entre els mateixos pagesos, que es feien ajudar, arribat el cas, per una colla o altra de bandolers i ...fins i tot el no tenir cap més altra perspectiva de futur. Per consegüent no serà estrany que els seus efectes afectin tot el país i que perjudiquin sobretot a la gent dels pobles, més indefensa que a les ciutats.

És ara quan tornem a trobar a Perot d'Argensola capitanejant una veritable colla de bandolers, desafiant, saquejant, apallissant, raptant i vexant a la gent aquí i allà.

Al 1500, tornem a tenir notícies de les malifetes de la partida organitzada per n'Argensola, originari de Castellserà, l'anomenat Perot d'Argensola. En aquesta quadrilla a més del seu germà més petit hi figuraven altres de Castellserà, com Pere

Perot d'Argensola i els seus en el robatori de bestiar a Penelles (1478).

Folguera, menor, i gent de Cubells, d'Agramunt, de Montfalcó, d'Ossó, de Cervera, del Camp de Tarragona i fins i tot, en alguna que altra ocasió, la seva dona n'Alera. No poques vegades va córrer a cavall pel nostre terme o arribava fins les muralles del poble. Diverses foren les seves accions. Una vegada els seus homes bastonejaren a Antoni Mill de Castellserà per certs ducats que li havia donat l'Argensola tot manegat en un fals testimoni sobre un embolic de faldilles. Una altra vegada saquejà el corral de Ramon Novell, d'una de les famílies més importants de la vila. Estenia el temor entre la gent, desafiant a qui gosava anar en contra seva, com féu amb els Folguera, els Batllell. Fins i tot s'atreví a anar contra el batlle general de Poblet, Lluís de Sedó, quan una nit vingué a Castellserà, a cavall, amb quatre més a peu, entre les dues basses de la localitat, reptant-lo per una antiga querella que tenia contra ell, mentre a la creu del camí d'Agramunt l'esperaven sis més a peu, tots ells de Cubells, i un altre a cavall.⁶

El bandoler Perot d'Argensola, no tan famós com els malauradament cèlebres Joan Sala, Serrallonga o Perot Rocaguinarda, va deixar la seva empremta a Castellserà i les localitats veïnes i potser també en alguna altra de més enllà.

Qui sap si a la fi les forques compliren la seva tasca o algun pedrenyal acabà trobant la seva diana, però si bé hi ha més accions de bandolers que recullen els documents, ja no es parla d'ell.

Ara serà un altre Pere, Pere Bardina, qui, al 1547, vindrà a Castellserà a desafiar a la gent de la vila per anar en contra de la seva quadrilla, penjant un cèlebre cartell de desafiament a les portes del castell, cartell que fou un dels objectes que s'exposà al 1936 en una exposició de documents jurídics. Però això és ja una altra història.

Bibliografia:

¹. AMORÓS i GONELL.Francesc. "Història de les Penelles". IEI. Lleida. 1984; pàg. 54

². A.H.N. Còdex 1.248-B i A.PO. Armari II. Calaix 3

³. A.H.N. Còdex 1.248-B

⁴. BACH I RIU, Antoni. op. cit.; pàg.93

⁵. A. PO. Armari II Calaix 4

⁶. A. PO. Armari II Calaix 4

⁷. A. PO. Armari II Calaix 19